

www.ketab.ir

زورگه‌ی علم

نبرد فایر ابند، ویتگنشتاین و کرکگور با علم زندگی

نگارخانه
نشر نگاه معاصر

ایان جیمز کید

ترجمه‌ی حسین حسینی

عنوان و نام پدیدآور	: ژورنالی علم و ایراستاران جانانان بیل، ایان جیمز کید؛ ترجمه‌ی حسین حسینی.
مشخصات نشر	: تهران: نگاه معاصر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۵ ص:؛ ۱۳۵×۲۵ س.م.
فروست	: نگرش فلسفی.
شابک	: 978-622-6189-19-4
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا.
یادداشت	: عنوان اصلی: Wittgenstein and scientism.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۱۱-۱۱۵.
موضوع	: ویتگنشتاین، لودویگ، ۱۸۸۹-۱۹۵۱ م.
موضوع	: Wittgenstein, Ludwig
موضوع	: علم‌گرایی.
موضوع	: Scientism
شناسه افزوده	: بیل، جانانان.
شناسه افزوده	: Beale, Jonathan
شناسه افزوده	: کید، ایان جیمز، ۱۹۸۳ م.
شناسه افزوده	: Kidd, Ian James, 1983-
شناسه افزوده	: حسینی، حسین، ۱۳۶۳-، مترجم.
رده‌بندی کنگره	: B ۳۳۷۵
رده‌بندی دیویی	: ۱۹۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۳۶۹۴۶۱

زورگویی علم

نبرد فایر ایند، ویتگنشتاین
و کرکگور با علم زدگی

نوشته‌ی

ایان جیمز کید

ترجمه‌ی

حسین حسینی

کتابساز

ناشر: نشر نگاه معاصر (وابسته به مجموعه‌ی پژوهشی نگاه معاصر)

مدیر هنری: باسم الرسام

حروفچینی و صفحه‌آرایی: حروفچینی‌ها (امید ستد کاظمی)

لیتوگرافی: نوید

چاپ و صحافی: پیکان

نوبت چاپ: یکم، ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۱۰۰

قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۸۹-۱۹-۴

نشانی: تهران - مینی سیتی - شهرک محلاتی - فاز ۲ مخابرات - بلوک ۳۸ - واحد ۲ شرقی

تلفن: ۲۲۴۴۸۴۱۹ / پست الکترونیک: negahe.moaser94@gmail.com

■ nashr_negahemoaser

فهرست

۷	□ مقدمه‌ی مترجم
۸	۱. علم‌زدگی چیست
۹	۱.۱. علم‌زدگی و معنا
۱۲	۱.۲. علم‌زدگی و فرهنگ
۱۳	۱.۳. علم‌زدگی و انسان
۱۵	۲. فایرابند و علم‌زدگی
۱۷	۲.۱. فایرابند و پسامدرنیسم
۱۸	۲.۲. فایرابند و نسبی‌گرایی
۲۰	۲.۳. فایرابند و روایت‌های کلان
۲۲	۲.۴. فایرابند و بی‌بنیادی
۲۴	۳. کرکگور و علم‌زدگی
۲۶	۴. ویتگنشتاین و علم‌زدگی
۲۷	۴.۱. ویتگنشتاین و روح زمانه
۲۹	۴.۲. ویتگنشتاین و بینش فلسفی
۳۲	منابع
۳۷	۱. در جست‌وجوی حیرت‌ازدست‌رفته: ویتگنشتاین، فایرابند و علم‌زدگی

۳۹	.....	۲. تأثیرپذیری فایراند از ویتگنشتاین
۴۴	.....	۳. شیوه‌های زندگی و ارزیابی انتقادی
۵۰	.....	۴. هستی و پس - زمینه
۵۶	.....	۵. تبیین علی، ادعای گراف و زورگویی
۶۵	.....	۶. نتیجه
۶۶	.....	۷. پی‌نوشت‌ها
۶۶	.....	منابع

۶۹	.....	۱. نگاه بیرونی، انتزاع و شخص: تأثیر سورن کرکگور بر پل فایراند
۷۰	.....	۲. مقدمه
۷۶	.....	۳. ارزش‌های فرا- فلسفی و سبک و سیاق فلسفی
۷۹	.....	۴. کرکگور، هگل و نظام‌پردازی
۸۳	.....	۵. تکثرگرایی فایراند و فلسفه‌ی انسان‌دوستانه
۸۸	.....	۶. فلسفه، علم و قابلیت انسان
۹۱	.....	۷. زندگی انسانی و محدودیت‌های شناخت علمی
۹۸	.....	۸. فلسفه، علم و اولویت شخص
۱۰۱	.....	۹. فقر بی‌مایگی جهان‌بینی علمی
۱۰۳	.....	۱۰. نتیجه‌گیری‌ها
۱۰۵	.....	پی‌نوشت‌ها
۱۱۱	.....	منابع

مقدمه‌ی مترجم

یکی از مهم‌ترین فیلسوفان علم، که اخیراً بیشتر به او توجه می‌شود، پل فایرابند است. او را تاکنون به عنوان فیلسوفی ضد علم، به حاشیه رانده بودند، اما در بسیاری از آثار جدید، از جمله مقالات پیش‌رو می‌بینیم که مخالفت او نه با علم، بلکه با علم‌زدگی^۱ بود. در این مقالات، نشان داده می‌شود که تفاوت علم با علم‌زدگی چیست و چرا فایرابند با علم‌زدگی مخالف بود. دیدگاه فلسفی فایرابند، بیش از همه، تحت تأثیر کرکگور و ویتگنشتاین بود و به همین مناسبت، نقدهای فلسفی این دو فیلسوف هم بر علم‌زدگی، بررسی می‌شود. سعی نویسنده‌ی این مقالات^۲ بر آن است که چهره‌ی واقعی فایرابند را به دور از برجسب‌های نادرست و تفسیرهای ناروا نشان دهد؛ چهره‌ای که نه نسبی‌گراست و نه ضد علم. در واقع، فایرابند با سلطه‌گری آن نوع رویکرد علمی مخالف بود که همه چیز را به ماده‌ی بی‌جان و منفعل، فرومی‌کاهد و عالم را بی‌اعتبار و آدم را بی‌اختیار می‌کند و جایی برای ابعاد دیگر فرهنگ انسانی، مانند اخلاق، هنر، دین، سنت و مانند این‌ها نمی‌گذارد. او به تعبیر خودش، در مقابل «زورگویی علم»^۳ ایستاد. برای شروع بحث، بهتر است ابتدا ببینیم که علم‌زدگی چیست و چه تفاوتی با جست‌وجوی علم و حقیقت دارد:

1. Scientism

۲. مقالاتی که در این کتاب آمده است نوشته‌ی ایان جیمز کید (Ian James Kidd) است که به طور تخصصی درباره‌ی پل فایرابند تحقیق می‌کند. بیشتر مطالب این مقدمه هم تلخیص مقالات او درباره‌ی فایرابند است.

3. Feyerabend, Paul (2011) *The Tyranny of Science*, edited by Eric Oberheim (Cambridge: Polity).

۱. علم‌زدگی چیست؟

علم‌زدگی، باوری است که شناخت علمی و فناوری حاصل از آن را دارای قدرت مطلق می‌داند و معتقد است که روش‌های علوم فیزیکی می‌تواند و می‌باید جایگزین روش‌های مورد استفاده در سایر رشته‌ها مانند فلسفه و به ویژه، علم مطالعه رفتار انسان و علوم اجتماعی گردد. سایمون بلکبرن^۱ در واژه‌نامه‌ی فلسفی آکسفورد، درباره‌ی علم‌زدگی می‌نویسد: «واژه‌ای بدنام برای اشاره به باوری است که روش‌های علوم طبیعی یا مقوله‌ها و امور شناخته‌شده در علوم طبیعی را، تنها مؤلفه‌ی مناسب برای هر نوع پژوهش فلسفی یا غیر فلسفی می‌داند».^۲ جیمز ولموث^۳ هم در کتاب خود با عنوان طبیعت و سرچشمه‌های علم‌زدگی، در تعریف علم‌زدگی می‌نویسد: «این باور که علم... و روش علمی... تنها راه طبیعی و قابل اعتماد برای کسب معرفتی است که درباره‌ی هر چیز واقعی، قابل دستیابی است».^۴

علم‌زدگی به معنی سیطره‌ی نوعی از علم فروکاهش‌گر و مکانیکی است که همه چیز را به ماده‌ی بی‌جان و منفعل فرو می‌کاهد. در علم‌زدگی، شاهد فروکاهش‌گری و نگاه ماشین‌وار و ابزاری به طبیعت و انسان هستیم. تنها نوع شناختی که در علم‌زدگی، معتبر و ارزش‌مند به شمار می‌آید، علوم طبیعی مانند فیزیک و شیمی است؛ به طوری که این علوم، بر همه‌ی ابعاد زندگی انسان، سیطره می‌یابد.^۵ علم‌زدگی، دست‌کم، چهار ویژگی دارد:

۱. تنها معرفت موجه و قابل قبول را معرفت علمی می‌داند هر چیز دیگری که با روش علمی اثبات نشده است، یا بی‌معنا می‌داند یا صرفاً احساس و نظری شخصی می‌شمارد.

۲. در نگاه علم‌زده، روش علمی نه تنها در علم باید جاری و ساری باشد، بلکه همه‌ی امور و علوم دیگر از جمله علوم انسانی را هم باید دربر بگیرد. حتی هنر هم، اگر

1. Simon Blackburn

2. Blackburn, Simon, 1994. *The Oxford Dictionary of Philosophy*. Oxford: Oxford University Press. p. 344.

3. James Wellmuth

4. Wellmuth, John James, 1944. *The Nature and Origins of Scientism*. Milwaukee: Marquette University Press. pp. 1-2.

5. Sorell, T. (1994). *Scientism: Philosophy and the Infatuation with Science*. Routledge University Press. p. 1.

می‌خواهد فراتر از اسطوره یا یک ابراز وجود بی‌معنا باشد، باید لباس علم بپوشد و با زبان علم سخن بگوید.

۳. در علم‌زدگی، چاره‌ی همه‌ی مسائل، در علم و فناوری جست‌وجوی علمی است. این نوع اعتماد و تکیه‌ی بیش از حد به علم، ناشی از این پیش‌فرض است که همه‌ی امور عالم، با تیغ علم، قابل جراحی و تحلیل است.

۴. چنان‌که گفته شد در علم‌زدگی شاهد رویکردی مکانیکی و فروکاهش‌گر به عالم و آدم هستیم و هرآن‌چه که با این روش و رویکرد، سازگار نباشد، غیر علمی و موهوم تلقی می‌شود. در رویکرد مکانیکی به طبیعت و انسان، هیچ فاعلیت و خلاقیتی در کار نیست و همه چیز بر اساس قوانین کلی و مکانیسم‌های بیرونی یا درونی تبیین می‌شود.^۱ بنابراین علم‌زدگی، برخلاف علم، بر پایه‌ی پیش‌فرض‌های نادرستی قرار دارد و با روحیه‌ی گشوده و اهل تحقیق در علم سازگار نیست. در علم‌زدگی، هرآن‌چه که با پیش‌فرض‌های بالا ناسازگار باشد، طرد و تحقیر می‌شود، در حالی که در علم، شاهد جست‌وجوی حقیقت و گشودگی نسبت به حقایق تازه هستیم.

۱.۱. علم‌زدگی و معنا

علم‌زدگی، ارتباط مستقیمی با بی‌معنایی دارد. با نگاه علم‌زده، جایی برای معنا و ارزش در عالم انسانی نمی‌ماند. اما علم‌زدگی، چگونه به بی‌معنایی می‌انجامد؟ پاسخ را باید در تصویری جست‌وجو که در جهان‌بینی علم‌زده دیده می‌شود. برای نمونه، استیوارت کافمن^۲ از زیست‌شناسان برجسته‌ی معاصر، در وصف چنین تصویری، می‌نویسد:

دیدگاه رایج در زمانه‌ی ما، در اصل، فروکاهش‌گر است: همه‌ی پدیده‌ها در نهایت، بر اساس کنش و واکنش‌های ذرات بنیادین توضیح داده می‌شوند. شاید پیرسیمون لاپلاس^۳، در اوایل سده‌ی نوزدهم، این فروکاهش‌گرایی را به روشن‌ترین شکلی بیان کرده است. به تعبیر لاپلاس اگر کسی که هوش کافی دارد، از موقعیت و سرعت همه‌ی ذرات در جهان اطلاع داشته باشد، آینده و گذشته‌ی تمام رخدادهای عالم را محاسبه و پیش‌بینی می‌کند. چنان‌که استفان واینبرگ^۴، برنده‌ی جایزه‌ی نوبل، در عبارت مشهوری می‌گوید:

1. Williams R. N. and Robinson D. N. (eds). (2015). *Scientism: The New Orthodoxy*. Bloomsbury Publication. pp. 6-7.
2. Stuart Kauffman
3. Pierre-Simon Laplace
4. Stephen Weinberg

